



На Україні росте сім видів катрану. У передгірних районах Криму та на Керченському півострові зустрічається катран степовий. В останні роки він почав набувати заслуженої популярності серед городників-аматорів, оскільки повністю може замінити всім відомий хрін. На відміну від останнього катран має істотні переваги — не засмічує ділянки і добре розмножується насінням.

У їжу використовують потовщені корені, в яких велика кількість сухих речовин (до 40%), багатих на цукри, білки і зольні елементи. Насіння містить близько 40% олії, яку можна вживати в їжу.

Здавна відомі лікувальні властивості цієї рослини. Як свідчать літературні джерела, з коріння катрану у суміші з молоком давньоримські легіонери Юлія Цезаря готували собі їжу, яка додавала сил і зміцнювала організм. У народній медицині його застосовують як фітонцидний, протизинготний засіб. Олією, виготовленою з насіння, змащують рани для швидкого загоєння, лікують гастрити.

В Україні районований один сорт катрану — Кримський. Це багаторічна трав'яниста рослина, що має сіруватий коренеплід циліндричної форми середньою масою 500—800 г.

Розмножують катран вегетативно і насінням. У першому випадку заготовляють кореневі живці довжиною 20—30 см, які навесні нарізують із маточних рослин. Висаджують на грядки за схемою 45×45 см. Товарну продукцію одержують у рік садіння.

Насіннєвий спосіб більш доступний і не потребує великих витрат садового матеріалу. Але необхідно враховувати, що насіння катрану тугоросле, має тривалий період спокою, тому висівати його краще восени. Рослини невибагливі і добре ростуть на всіх типах ґрунтів, за винятком запливаючих, заболочених та закислених. Оптимальна реакція (рН) ґрунтового розчину 6,5—7. Кислі ґрунти вапнують.

За 2—3 тижні до висіву грядки необхідно добре обробити. Явношу 10—15 кг перегною на 1 м² і перекопують ґрунт. У день сівби поверхню ретельно вирівнюють, не допускаючи появи блюдець, у яких може застоюватися вода. Сію в середині жовтня. Для цього нарізують борозенки глибиною 2—3 см на відстані 70—80 см одна від одної. Норма висіву насіння 1,5—2 г/м². Насіння намагаються розподілити рівномірно по всій довжині рядка. Після цього борозенки загортають, а якщо стоїть суха погода, поливають. За 2—3 тижні до замерзання ґрунту поверхню грядок муль-

Асортимент овочевих культур з кожним роком збагачується та поновлюється, але серед них є такі, які досі рідко зустрічаються на наших горах. Одна з таких овочевих культур — катран, що належить до родини хрестоцвітих.

не засмічує город

чую перегноем-сипцем або сухим листям. В такому стані грядка зимує до весни.

Коли з певних причин не вдалося висіяти насіння катрану восени, застосовують стратифікацію. Для цього в ящик насипають чистий річковий пісок, на поверхню кладуть шматок марлі або іншої тонкої тканини, на якій розкладають насіння, зверху накривають другим шматком і шаром піску (1—2 см). Ящик виносять у підвал, в разі потреби час від часу зволожують. Щоб не допустити розвитку грибкових хвороб, поверхню обприскують 0,5%-ним розчином мідного купоросу. Період стратифікації — 90—100 днів. Весною насіння висівають на грядку.

Після появи сходів ділянку потрібно обережно розпушити. Сходи катрану дещо нагадують сходи капусти чи редиски, витримують заморозки до мінус 5—6°C. Оптимальна температура для росту і розвитку плюс 18—25°C. Після розпушування посіви облуджують деревним попелом, щоб захистити від хрестоцвітих блішок, інакше рослини можуть загинути, а пошкоджені потім погано ростуть і розвиваються. Протягом двох-трьох тижнів формуються перші справжні листочки. Листки слабкорозсічені, черешкові, гладенькі, з сильним восковим нальотом. У подальшому триває швидке наростання листової поверхні.

Через місяць після появи сходів посіви проріджують, залишаючи 2—3 рослини на один погонний метр. Догляд полягає у регулярних прополюваннях бур'янів, розпушуванні ґрунту та підживленнях. Уперше підживляють на початку — в середині травня, вношу 5—10 г/м² нітроамофоски, яку загортають у ґрунт під час розпушування. Друге мінеральне підживлення роблять в кінці червня, третє — наприкінці липня аналогічними нормами. Перед настанням заморозків листя катрану відмирає. Щоб уникнути резервації хвороб і шкідників, його необхідно видалити, а грядку замульчувати торфом або листям.

На другий рік життя катран починає вегетацію дуже рано, як тільки-но зійде сніг і відтане ґрунт. На поверхні з'являються перші листочки жовто-солом'яного кольору, їх вибірково можна збирати і використовувати для приготування салатів, супів і борщів. Вони мають приємний смак, добре доповнюють весняний стіл, коли відчувається гостра нестача вітамінів. Період надходження відбіленої продукції можна спеціально подовжити, накривши декілька рядків на грядці темною поліетиленовою плівкою. В їжу використовують молоді зелені листочки, вони вважаються більш поживними.

Протягом весняної вегетації рослини формують могутню листову розетку. Розміри окремих листків можуть перевищувати 80—100 см у довжину. Якщо у перший рік життя для рослин були сприятливі умови, частина їх формує стебла з квітками (їхня висота може становити 150 см і більше). Квітки катрану білі, з приємним ароматом. Цвітіння триває з середини червня по серпень. Навколо білих катранових куль стоїть приємний медвяний запах. Ця рослина — добрий медонос, тому на його посівах завжди багато бджіл. На насіння залишають 5—6 квітучих рослин, на всіх інших квітконоси видалають ще на початку

утворення. Не слід припускати сусідства з квітучим катраном насінників інших капустяних, це може стати причиною перезапилення і порушення чистосортності.

Насіння досягає нерівномірно, тому його починають збирати, коли побуріють 65—70% плодів. Плід — стручок, нагадує сухий здерев'янілий горішок. Насіння має кулясту форму, діаметр 1—2 мм. Маса 1000 плодів — 30—35 г.

На другий рік життя катрану я розпушую грунт, прополую бур'яни. За потреби рослини поливаю, тричі підживляю гною (1:10). Під кінець другого періоду вегетації рослини формують добре розвинуту кореневу систему циліндричної форми, довжиною до 30 см, маса окремих коренів може сягати 0,8—1 кг. Зовні вони сірі, дуже соковиті й крихкі, м'якуш білий з кремовим відтінком.

Збираю корені пізно восени, оскільки під кінець вегетації інтенсивно наростає їхня маса. Викопані корені просушую 3—4 год на свіжому повітрі і закладаю у підвал на зберігання, перешаровуючи піском з додаванням меленої крейди в пропорції 3:0,5.

Використовують катран так само, як і хрін. Із коренів готують салати, соуси, кладуть до овочів, які засолюють або маринують. Страви, виготовлені з додаванням катрану, мають неповторний пряний смак. Крім того, протягом зими катран можна використовувати для вигонки ніжної високовітамінної зелені. Для цього по 3—4 корені ставлять вертикально у керамічні горщики або інший посуд, засипають поживною городньою землею так, щоб головки були над поверхнею, і заносять у тепле приміщення на підвіконня. Для одержання відбіленої продукції горщики розміщують у темному місці або накривають іншим посудом. Вже через 2—3 тижні починають відростати листочки, які в міру потреби збирають. Відбілені листочки відварюють у підсоленій воді і заправляють маслом з сухарями, тушкують у суміші з іншими овочами, кладуть до супів і борщів, вживають свіжими у салатах.

І, нарешті, катран — чудова прикраса квітника. Його білі кулі добре поєднуються з яскравими квітами петуній, низькорослих чорнобривців, гвоздик. Вирощуйте катран, це одна із високовітамінних овочевих рослин, яка доповнить ваш стіл корисними і смачними стравами.

В.П.Карпенко,
Черкаська обл.

Орати з осені не обов'язково

Після завершення збиральних робіт у власників земельних ділянок виникає проблема підготовки ґрунту до наступного сільськогосподарського сезону. Традиційно вона полягає у зябловому обробітку ґрунту. Невеликі ділянки копають вручну, більші — орють. Після оранки тракторними агрегатами на площах з плодово-ягідними насадженнями залишаються борозни, для загортання яких доводиться докладати багато зусиль і часу. Та й не дуже дешево зараз обходиться оранка, коли за сотку орачі просять півтори-дві гривні, а то й більше. Що робити власникам порівняно великих наділів на селі, коли вирощену продукцію ще не встиг реалізувати, а заробітної платні в більшості колективних господарств селяни не отримують протягом багатьох місяців?

Проте мало хто замислюється: чи потрібно щороку орати (або копати) присадибну чи дачну ділянку? Необхідність оранки чи відмова від неї зумовлюються багатьма причинами — як об'єктивними, так і суб'єктивними.

Основною об'єктивною причиною необхідності зяблової оранки є здатність ґрунту до запливання та самоущільнення. Потребують оранки і ділянки після багаторічних трав та стерньових культур: у першому випадку треба розробити дернину, а в другому загорнути післязбиральні рештки. Коли ж ґрунт структурний, багатий на органічні речовини і гумус, має оптимальні для більшості культурних рослин фізичні показники родючості, то лише для їхнього поліпшення обробляти його не потрібно. Навіть коли такий ґрунт з осені і переущільнений, за зиму він сам розущільниться за рахунок збільшення його об'єму під час замерзання води у ґрунтових проміжках. Тому, якщо на вашій земельній ділянці ґрунт чорноземний чи темно-сірий, не схильний до запливання та переущільнення, можна після картоплі, буряків, більшості овочевих і баштанних культур з невеликою кількістю післязбиральних решток відмовитися від осінньої оранки і скористатися порадами щодо догляду за ґрунтом і рослинами від сівби до збирання. Більшість цих порад випливають з власного досвіду автора, на присадибній ділянці якого вже шість років підряд ніякого обробітку ґрунту з осені не проводили.

Доспіває не оброблений з осені ґрунт на 2—3 дні пізніше від ріллі. Коли підсохне верхній шар, негайно приступають до боронування. Якщо площу відводять під ранні овочеві дрібнонасінні культури (цибулю, моркву, петрушку тощо), цю операцію виконують граблями, щоб розпушити ґрунт лише на 1—2 см, бо при глибокому обробітку він і пересохатиме на більшу глибину. Під решту культур боронують посівними боронами чи райборінками. Після боронування можуть залишитися рослини мокрецю, грициків, талабану та інших зимуючих бур'янів, які знищують сапою.

Технологія сівби чи садіння овочевих культур і догляд за ґрунтом загальноприйняті: його розпушують з метою знищення кірки та бур'янів. Деякі відмінності стосуються вирощування картоплі. Висаджувати її краще під лопату або вила (а не під рало, після якого утворюється тверде ложе) з таким розрахунком, щоб присипати бульби шаром землі 2—3 см. У процесі садіння знищуються всі вегетуючі бур'яни, в тому числі й осот рожевий, сходи якого на виораних з осені ділянках на цей час ще не з'являються. До появи сходів картоплі ґрунт 1—2 рази обробляють посівною борінкою, щоб знищити бур'яни, а після появи їх повністю засипають валиком землі висотою 5—8 см. Це можна зробити сапою, але краще скористатися ралом, яке знищує бур'яни в міжряддях і присипає вегетуючі бур'яни в рядку. До цвітіння картоплі в міру появи бур'янів проводять ще одне-два підгортання рослин ралом, щоразу збільшуючи висоту гребеня на 4—5 см. Коли підсохнуть стебла картоплі, вегетуючі бур'яни скошують до їхнього цвітіння разом з картоплинням і залишають у борознах, утворених ралом.

Копати бульби краще лопатою чи вилами (ралом багато їх травмується). При цьому засипається землею попередньо скошена суха рослинна маса, знищуються вегетуючі бур'яни, тому після збирання врожаю площа залишається вирівняною, ґрунт розпушений і практично чистий від бур'янів, а відтак відпадає потреба в оранці. Якщо з часом на такому полі і з'являтимуться бур'яни, за зиму більшість їх вимерзне. Перед замерзанням ґрунту бажано знищити сапою зимуючі бур'яни, тоді не доведеться цю роботу виконувати навесні. Якщо постійно знищувати бур'яни до їхнього цвітіння, то з кожним роком освоєння такої технології забур'яненість посівів зменшуватиметься. А щоб насіння бур'янів не потрапляло в ґрунт з гноєм, доцільно використовувати перегній-сипець, який розкидають по площі безпосередньо перед садінням картоплі.

В.О.Єщенко,

доктор с.-г. наук, професор, зав. кафедрою загального землеробства Уманської сільськогосподарської академії